

*Кривицький Ю. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

РЕФОРМА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАУВАГИ

*Ти повинен зробити добро зі зла,
тому що його більше немає з чого робити¹*

Анотація. Стаття присвячена узагальненню, розширенню та обґрунтуванню наукових знань про теоретичні аспекти природи реформи кримінального законодавства України з урахуванням теорії правової реформи. Встановлено, що реформа кримінального законодавства (реформа законодавства, закону про кримінальну відповідальність, реформа Кримінального кодексу) України є ключовою, важливою складовою кримінально-правової реформи як галузевого різновиду правової реформи (поряд з конституційно-правовою, адміністративно-правовою, цивільно-правовою й іншими видами правових реформ). Реформа національного кримінального права охоплює прогресивні зміни законодавства про кримінальну відповідальність, істотні перетворення, нововведення у сфері кримінально-правових відносин з урахуванням сучасних викликів і потреб демократичного суспільства, воєнного та післявоєнного періодів. Проаналізовано системні, змістові та формальні причини і концептуальні засади реформи вітчизняного кримінального законодавства, зокрема розуміння того, що кримінально-правові засоби є найбільш суворим інструментарієм реагування держави на протиправні діяння. Звідси слідує, що кримінальна відповідальність може наставати лише за ті діяння, що спричиняють шкоду (людині, суспільству і державі), за які цивільно-правові, адміністративні й дисциплінарні інструменти, засоби моральної, корпоративної або політичної відповідальності є недостатніми. В якості вихідної ідеї нової кодифікації кримінального законодавства України підтримано розрізнення юридичної природи злочинів та проступків і відмову від розуміння проступків в якості злочинів найменшої суспільної небезпечності. Охарактеризовано прояви взаємодії реформи законодавства про кримінальну відповідальність і доктрини кримінального права України. Обґрунтовано, що значення доктрини кримінального права в ході трансформації вітчизняного кримінального законодавства полягає в тому, що її положення мають ідеологічний, установчий характер, вони наповнюють зміст кримінально-правових норм, юридичних конструкцій, термінів та інститутів кримінального права, визначають їх сутність і цільове призначення, а тому відіграють фундаментальну роль під час підготовки та узагальнення пропозицій стосовно змін до законодавства про кримінальну відповідальність. При цьому доктринальні положення мають перебувати з кримінально-правовими нормами й інститутами у відношеннях координації та логічної узгодженості. Розкрито особливості наукового забезпечення реформи вітчизняного кримінального законодавства як загаль-

ного принципу, складову технології та чинника ефективності прогресивних змін законодавства про кримінальну відповідальність, істотних перетворень, нововведень у сфері кримінально-правових відносин. Адже здійснення реформи кримінального законодавства потребує якісного науково-методологічного забезпечення та супроводження, в тому числі з використанням позитивного зарубіжного досвіду.

Ключові слова: кримінальне право; кримінальне законодавство; кримінальний кодекс; розвиток кримінального права; доктрина кримінального права; реформа; правова реформа; кримінально-правова реформа; реформа кримінального законодавства; реформування кримінального законодавства.

Постановка проблеми. Перед кожною країною час від часу постає необхідність здійснення реформ у тій чи іншій сфері суспільного життя. Крім того, обов'язковими є такі етапи розвитку суспільства, коли виникає потреба в системних реформах, спрямованих на глибоку докорінну перебудову всіх сторін соціальної життєдіяльності. Така потреба може бути зумовлена різними чинниками, такими як духовний та інтелектуальний розвиток людства, зміна природних умов, науково-технічний прогрес, вплив світових процесів і міжнародних суб'єктів, зовнішня загроза тощо. Протягом ХХ ст. саме реформи, а не природний відбір, забезпечували інституційні та структурні зміни в більшості країн світу. Вони визнані найбільш оптимальним вектором прогресивного розвитку суспільства [1, с. 37]. У цьому контексті та з метою сприяння подальшому поступу національної правової системи України на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини з урахуванням сучасних викликів і потреб демократичного суспільства та міжнародних зобов'язань України актуальності, поряд з іншим, набуває кримінально-правова реформа як галузевий вид правової реформи, що охоплює насамперед трансформацію (перетворення) кримінального законодавства (закону про кримінальну відповідальність тощо) [2, с. 1].

Сучасний світ стрімко змінюється, риси сьогодення різко контрастують із вчорашніми. Від часів Геракліта ці твердження, ймовірно, видаються майже аксіоматичною банальністю для всіх епох, культур і цивілізацій, але повсякденний досвід наших сучасників, які є очевидцями численних перетворень, доводить їх правильність. Не лише теорія, а й практика суспільних реформ в Україні – це відкритий процес без готових відповідей. Після перших спроб незалежної України прискорено адаптуватися до сучасного цивілізованого світу з'ясувалося, що шлях трансформації є куди складнішим і тривалішим,

¹ Воррен (англ. Warren) Роберт Пенн (1905–1989 рр.) – американський письменник, літературний критик і поет.

аніж здавалося спочатку. Водночас нині цілком зрозуміло: щоб глибше пізнати зміст цього тривалого процесу й визначити орієнтири прогресивного поступу в різних його вимірах, потрібні подальші системні дослідження суспільних перетворень, аналіз чинників, що на них впливають, вивчення теорій, концепцій соціокультурних процесів та їх адаптація до вітчизняних реалій, а також гармонізація практики багатовимірних змін в Україні зі світовими трансформаціями. Лише в такий спосіб можливе обґрунтування адекватних та оптимальних стратегій і тактик правового розвитку українського суспільства в сучасних умовах [3, с. 248].

Стан дослідження. Проблематика трансформації кримінального права, кримінального законодавства України, зокрема, і законодавства про публічно-правову відповідальність особи загалом, перебуває в центрі уваги вітчизняних, зарубіжних, міжнародних фахівців, учених та експертів. Разом з тим окремі концептуальні аспекти природи реформи кримінального законодавства, наприклад, її співвідношення з кримінально-правовою та правовою реформами, відмінності між реформою і реформуванням тощо, залишаються поза предметом галузевих досліджень і потребують додаткової теоретизації. Науковою основою статті є напрацювання Ю.В. Бауліна, В.М. Бурдіна, А.А. Вознюка, О.П. Гороха, Н.О. Гугорової, В.О. Навроцького, М.І. Панова, А.В. Савченка, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, Л.Ю. Тимофєєвої, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, С.С. Чернявського, В.І. Шакуна та ін. При цьому суттєві перетворення в усіх сферах суспільного життя, зміна вектору розвитку країни, інтенсифікація міжнародних зв'язків та євроінтеграційних процесів, трансформація економічних відносин, проблеми забезпечення національної безпеки вимагають не косметичних коригувальних потуг, а докорінних змін, які здатні забезпечити відповідність правової системи сучасним умовам. Настав час відмовитись від перетягування норм, обтяжених радянським минулим і створити якісно нову систему права, яка дозволить сформувати сучасне громадянське суспільство та забезпечити повоєнну розбудову демократичної, сильної, розвинутої країни [4].

Мета статті полягає в узагальненні, розширенні та обґрунтуванні наукових знань про теоретичні аспекти природи реформи кримінального законодавства України з урахуванням теорії правової реформи. Для її реалізації сформульовано такі завдання: по-перше, проаналізувати причини та концептуальні засади реформи вітчизняного кримінального законодавства; по-друге, осмислити прояви взаємодії реформи законодавства про кримінальну відповідальність і доктрини кримінального права України; по-третє, дослідити особливості наукового забезпечення реформи вітчизняного кримінального законодавства.

Виклад основного матеріалу. Після здобуття Україною незалежності на її теренах протягом 10 років (1991–2001 рр.) чинним залишався Кримінальний кодекс (далі – КК) Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) 1960 р., а з 1 вересня 2001 р. і дотепер – КК України. Порівняно з попередніми кримінальними законами КК України 2001 р. є чинним 22 роки. У свою чергу КК УРСР 1960 р. був чинним протягом таких історичних періодів як побудова «розвинутого соціалізму» в УРСР, період «застою», «перебудови», розпаду Радянського Союзу й здобуття Україною незалежності, перші роки становлення та розбудови економічної, соціальної, полі-

тичної і правової систем суверенної держави. Водночас КК Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 р. був чинним 34 роки й на час його дії припали «нова економічна політика», індустріалізація та колективізація, два голодомори і масові репресії, підготовка до Другої світової війни, сама війна і повоєнне відновлення й інші події. Таким чином, попередні кримінальні закони були чинними в середньому вдвічі довше за нинішній і при цьому пережили періоди істотних, часто кардинальних змін у суспільстві та державі [5, с. 18–19].

У зазначених вище кримінальних кодексах, як би ми їх нині не оцінювали, закріплювались ті заборонені моделі поведінки, які вважались державою найбільш суспільно небезпечними для певного часу існування та функціонування відповідної форми держави (правління, устрою та режиму), були достатньо поширеними (типовими), що і давало державному апарату підстави легально (законно) застосовувати примусові (каральні) заходи за їх вчинення [6, с. 5]. Безперечно, чинний КК України 2001 р. є більш досконалим порівняно з попередніми вітчизняними кримінальними кодексами, загалом відображає досягнення сучасної кримінально-правової науки, закріплює принципи гуманізму та законності [7, с. 475–476]. Разом з тим, існує низка суттєвих концептуальних, системних, змістових і формальних причин, що зумовлюють необхідність реформи кримінального законодавства України.

Адже сучасне вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність побудоване на концепції необхідності встановлення заборон для населення щодо вчинення певних видів діянь під загрозою застосування кримінальної відповідальності за них. Виходячи з цього, кримінальний закон часто розглядається державою як інструмент вирішення різноманітних соціальних, економічних, політичних, інколи навіть культурних та історичних проблем шляхом запровадження «заборони» на вчинення певних діянь, встановлення чи посилення покарання за них. У результаті КК України 2001 р. став перенасиченим нормами про кримінальну відповідальність за діяння, які не заподіють істотної шкоди; спеціальними складами злочинів, що вступають у колізії із загальними складами та між собою; з'явилися відверто помилкові правила, які суперечать загальним засадам кримінального права тощо.

Проте такий концептуальний підхід до розуміння місця та ролі кримінального законодавства в суспільному житті й національній правовій системі не відповідає ч. 2 ст. 19 Конституції України від 28 червня 1996 р., відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Виходячи з цього конституційно-правового принципу, концептуальною засадою побудови кримінального закону має бути точне і жорстке регулювання повноважень держави стосовно протидії злочинності шляхом встановлення підстав і меж застосування покарань чи інших заходів кримінально-правового характеру. Таким чином, новий КК має бути створений як нормативно-правовий акт, предметом регулювання якого є не поведінка окремих людей, а діяльність держави, перш за все, в особі суду і правоохоронних органів щодо протидії злочинності. Таке концептуальне положення вимагає свого втілення як на рівні визначення предмета та метода кримінально-правового регулювання, так і в окремих інститутах і нормах кримінального права [2, с. 2].

Як слушно зазначає Є.Л. Стрельцов, потрібно розуміти, що «посадити», а тим більш «стратити» члена суспільства зовсім не означає, що тим самим знімається «напруженість» у соціальній сфері, усуваються чи нівелюються відповідні детермінанти, які «породжують» такі вчинки. Саме тому держава не повинна все «перекладати» на кримінальне законодавство, знімаючи, образно кажучи відповідальність «з себе» за ті негативні процеси, які відбуваються. Вона має в першу чергу шукати і знаходити реальні важелі, які об'єктивно можуть впливати на негативні процеси, свідомість суспільства, розуміючи при цьому, що такі детермінанти можуть, так би мовити, залежати від особливостей форми держави, моделі функціонування економіки тощо. А вже потім, коли такі заходи виявляються безрезультатними, держава отримує певну «моральну» впевненість і юридичну обґрунтованість у застосуванні «відверто примусових» заходів відносно своїх же громадян. Саме такий підхід і дає змогу визнавати кримінальне законодавство лише «останнім засобом» впливу на осіб, їх ментальність, які здійснюють суспільно-негативні вчинки. При цьому кримінальне законодавство завжди потребує раціональної та прагматичної оцінки у плані реальних можливостей здійснення державного впливу на події та вчинки, які відбуваються, і його потрібно розглядати тільки як «один» з державних «інструментів», але ніколи – як єдиний «усеперемагаючий» засіб. Це жодним чином не свідчить про неефективність або недостатню ефективність кримінального законодавства. Навпаки, засоби його впливу можуть ставати навіть більш, ніж «просто» ефективними. Але саме це і свідчить про те, що воно повинно мати як сильнодіючі ліки лише суто «дозований» і «необхідний» характер і продумано застосовуватися, і тільки тоді, коли всі інші можливості державно-соціального впливу вичерпані [6, с. 9–10].

Нині Україна проходить екзистенційне випробовування війною, яку 24 лютого 2022 р. розв'язала Російська Федерація. У цій війні наша держава щодня зазнає безпрецедентних людських втрат, масштабних фінансово-економічних збитків, значного нищення створеного впродовж багатьох десятиліть промислово-інфраструктурного потенціалу. Війна в Україні – це не лише жаклива гуманітарна катастрофа. Для Українського народу ця війна є відвертим нападом на основоположні правові засади – принципи справедливості, свободи, рівності та гуманізму, що лежать в основі його праворозуміння, правосвідомості та правової культури. Незважаючи на відсутність чіткого розуміння горизонтів завершення війни, у квітні 2022 р. створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни. До основних завдань Ради віднесено не лише розроблення власне плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, а й визначення і напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди, а також підготовка стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів з цього приводу. Таким чином, йдеться про стратегію суспільних реформ, зокрема правової, що має визначити інструменти, механізми і технології відновлення держави від наслідків широкомасштабної війни [8, с. 241].

Реформа КК України давно назріла та її проведення слід втілювати [9, с. 6]. В умовах воєнного стану робота над проєктом нового КК України ще триває. Робоча група з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи, утвореної згідно з Указом Президента України від 7 серпня 2019 р.

№ 584/2019, в основному завершила обговорення й оновлення Загальної та Особливої частин нового Кодексу. Текст проєкту нового КК України опубліковано станом на 16 червня 2024 р. [10]. З урахуванням місії, візії та цінностей Робочої групи з питань розвитку кримінального права, публічних дискусій її членів з окремими вітчизняними вченими, які формально не входять до складу цієї групи, важливості набуває осмислення питань взаємодії реформи кримінального законодавства та доктрини кримінального права України.

Правова доктрина характеризує юридичне мислення та праворозуміння, є відзеркаленням правових поглядів представників юридичної науки. Механізм виникнення та дії правової доктрини як джерела права може мати такий вигляд: виникнення потреби правового регулювання окремих суспільних відносин → науковий пошук → поява ідеї та її обґрунтування → підтримка ідеї на державному (офіційному) рівні й схвалення громадськістю → перетворення ідеї на концепцію проведення правової реформи в будь-якій сфері суспільного життя [11, с. 88–89]. Термін «доктрина (від лат. *doctrina* – вчення) кримінального права» означає відповідне збірне юридичне поняття, зміст якого становить цілісна система логічно узгоджених сталих (тобто визнаних) наукових ідей, поглядів, учень щодо сутності та закономірностей функціонування і розвитку кримінального права та законодавства, кримінального правотворення, практики застосування норм кримінального законодавства та їх удосконалення, а також відносно злочинів як негативних, суспільно небезпечних явищ соціально-правової реальності та покарання за них. Суттєвою рисою доктрини кримінального права є те, що вона слугує в ролі продукту чи певного підсумку фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на виявлення сутності, змісту й основних закономірностей формування, функціонування і розвитку кримінального права, а також обґрунтування і розробки оптимальних правил практики його застосування. Практичне (прикладне) значення доктрини кримінального права полягає, насамперед, у впливі її ідей, положень і висновків на кримінальне законотворення [12, с. 11–15].

Огляд фахової літератури дає підстави стверджувати про актуалізацію наукових досліджень у галузі кримінального права з урахуванням процесу підготовки нового КК України. Зокрема сучасні умови реформування вітчизняного кримінального законодавства зумовлюють необхідність висвітлення питань криміналізації необережної поведінки. Так, С.Р. Багіров аналізує невідповідність законодавчих положень про необережну форму вини, що містяться в Загальній частині КК України 2001 р., конструктивним особливостям деяких складів кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною цього Кодексу. З метою належного охоплення нормами Загальної частини нового КК України про необережність усіх конструктивних видів складів необережних правопорушень правознавець пропонує передбачити два типи необережної форми вини – результативну необережність і безнаслідкову необережність [13, с. 6, 11]. Водночас О.О. Кирбят'єв осмислює окремі напрями реформування вітчизняного кримінального законодавства у сфері кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів [14]. За результатами виявлення проблемних питань, пов'язаних із конструюванням кримінально-правових положень, що стосуються корупційних кримінальних правопорушень, як у чинному

КК України, так і в проєкті Загальної частини нового Кодексу, та в контексті реформування кримінального законодавства А.А. Вознюк пропонує вдосконалити підстави різних видів конфіскації, заборони займатися певною діяльністю чи займати певні посади, а також розглянути доцільність криміналізації приховування корупційного кримінального правопорушення [15, с. 29–30]. У свою чергу В.В. Топчій і Л.А. Жерж визначають основні вектори реформування кримінального законодавства України у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини на основі вивчення досвіду окремих зарубіжних країн [16]. У розрізі опрацювання проєкту нового КК України Т.В. Барановська акцентує увагу на необхідності реформування вітчизняного кримінального законодавства, зокрема щодо протидії економічній злочинності, у зв'язку з розвитком господарських відносин та економічної системи країни. Історичний контекст та еволюція КК України підтверджують потребу в удосконаленні законодавства з метою забезпечення стабільності економічних відносин і національної безпеки [4]. Безумовно, привертають увагу міркування Л.Ю. Тимофєєвої стосовно реформи кримінального законодавства в період війни з метою його наближення до міжнародних стандартів у контексті протидії воєнним злочинам і злочинам, вчинених в умовах війни [17].

Запровадження у правову систему України нових правових ідей, досягнення правового прогресу в ході державно-правової реформи може бути успішно здійснено лише за умови, що реформування державної влади проходитиме еволюційно, поступово, поетапно, на науковій основі, в одній системі заходів щодо реформування економіки, досягнення соціальної злагоди, формування відповідно до нових світоглядних засад правової культури населення [18, с. 91]. При цьому особливості наукового забезпечення державно-управлінських реформ відображаються у принципі міждисциплінарного наукового забезпечення [19, с. 247]. Для реалізації правової реформи важливе значення має дотримання певних принципів – основних засад як одного з чинників її ефективності. Йдеться про такі принципи правової реформи, а саме: відповідність змісту нормативно-правових актів, які передбачені правовою реформою, загальною визначеним принципам і міжнародним стандартам у галузі прав людини; закріплення верховенства права та верховенства закону як передумови створення режиму законності в державі; забезпечення конституційності системи законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, що містять механізм реалізації конституційних положень; доступ до публічної інформації та широкого обговорення; взаємодія з інститутами громадянського суспільства; конституціоналізація всіх елементів правової системи; комплексність і системність правових перетворень; наукове обґрунтування та супроводження [20, с. 68–69]. Звідси слідує, що наукове забезпечення (супровід, обґрунтування) правової реформи є одним з її принципів, складовою технології прогресивних правових трансформацій.

Цілком очевидно, що зміни до КК України, які спрямовані на реформування засадничих положень кримінального права, мають бути ґрунтовними, докладно аргументованими, базуватися на фундаментальних наукових дослідженнях, обговорюватися із залученням фахівців-науковців, практичних працівників та всією юридичною громадськістю [2, с. 4]. Реформа кримінального законодавства, розробка нової доктрини кримінального права, які б максимально відповідали стандартам

демократичної, соціальної та правової держави, є основним завданням вітчизняної кримінально-правової науки [21, с. 236]. Новий КК України повинен мати сучасні кримінально-правові засоби протидії проявам транснаціональної злочинності, злочинам у фінансовій сфері, у сфері охорони навколишнього середовища, сучасним формам організованої злочинності, воєнним злочинам, злочинам проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку тощо. Перед українською правовою наукою загалом і кримінально-правовою наукою зокрема, поряд з іншим, стоїть завдання дослідження гармонізації кримінального законодавства України з європейським кримінальним правом, тобто забезпечення європеїзації вітчизняного кримінального законодавства.

Одним з важливих напрямів є опрацювання проблем відповідності кримінального законодавства вимогам чинної Конституції України, яка згідно з ч. 2 ст. 8 має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Відомо, що при підготовці КК України 2001 р. текст проєкту проходив експертизу на відповідність Конституції України, але остання зазнала численних змін, а тому знову виникають запитання про відповідність Основному Закону інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності, положень кримінального закону щодо осіб, які засуджені до довічного позбавлення волі, але не мають права «на надію» тощо. Згідно з ч. 1 ст. 8 Основного Закону в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Зміст цього принципу потребує втілення в текст проєкту нового КК України. Водночас у науці кримінального права відсутній єдиний підхід до розуміння цього принципу у кримінально-правовому вимірі. Утім, принцип верховенства права закладений не лише в Конституцію України, а й у засновницькі акти багатьох європейських інституцій, наприклад, Ради Європи, Європейського Союзу тощо. Тому одним з важливих завдань кримінально-правової науки є дослідження, формулювання та втілення принципу верховенства права в норми нового КК України, а також у практику його застосування. Ще один вектор, який потребує концентрації зусиль науковців, змістове наповнення кримінально-правових норм. Останні повинні відповідати, перш за все, інтересам демократичного суспільства [5, с. 22–23].

Висновки. На основі опрацьованого вище можна дійти таких висновків:

1. Реформа кримінального законодавства (реформа законодавства, закону про кримінальну відповідальність, реформа КК) України є ключовою, важливою складовою кримінально-правової реформи як галузевого різновиду правової реформи (поряд з конституційно-правовою, адміністративно-правовою, цивільно-правовою та іншими видами правових реформ). Реформа національного кримінального права охоплює прогресивні зміни законодавства про кримінальну відповідальність, істотні перетворення, нововведення у сфері кримінально-правових відносин з урахуванням сучасних викликів і потреб демократичного суспільства, воєнного та післявоєнного періодів.

2. Однією з концептуальних засад реформи кримінального законодавства України є розуміння того, що кримінально-правові засоби є найбільш суворим інструментарієм реагування держави на протиправні діяння. Звідси слідує, що кримінальна відповідальність може наставати лише за ті діяння, що спричиняють шкоду (людині, суспільству і державі), за які цивільно-правові, адміністративні й дисциплінарні інструменти,

засоби моральної, корпоративної або політичної відповідальності є недостатніми. При цьому вихідною ідеєю нового КК України має бути розрізнення юридичної природи злочинів та проступків і відмова від розуміння проступків в якості злочинів найменшої суспільної небезпечності. Проступок має інтерпретуватися як протиправне діяння, що не заподіює і не здатне завдати істотну шкоду особі, суспільству чи державі, тоді як злочин заподіює істотну, значну, тяжку або надзвичайно тяжку шкоду. Ці види шкоди мають бути чітко визначені в законодавстві, що створить належний інструментарій розмежування проступку і злочину [2, с. 9].

3. Значення доктрини кримінального права в ході трансформації вітчизняного кримінального законодавства полягає в тому, що її положення мають ідеологічний, установчий характер, вони наповнюють зміст кримінально-правових норм, юридичних конструкцій, термінів та інститутів кримінального права, визначають їх сутність і цільове призначення, а тому відіграють фундаментальну роль під час підготовки та узагальнення пропозицій стосовно змін до законодавства про кримінальну відповідальність. При цьому доктринальні положення і кримінально-правові норми та інститути мають бути в одній системі координат і логічно узгоджені.

4. Наукове забезпечення реформи кримінального законодавства України є загальним принципом, складовою технології та чинником ефективності прогресивних змін законодавства про кримінальну відповідальність, істотних перетворень, нововведень у сфері кримінально-правових відносин. Адже здійснення реформи кримінального законодавства потребує якісного науково-методологічного забезпечення та супроводження, в тому числі з використанням позитивного зарубіжного досвіду. Серед нагальних завдань вітчизняної кримінально-правової науки в контексті реалізації реформи кримінального законодавства слід виокремити: забезпечення суспільної, кримінологічної та міжнародно-правової відповідності нового кримінального законодавства України сучасним викликам злочинності; осмислення проблем кореляції кримінального законодавства принципам і нормам чинної Конституції України; забезпечення відповідності змістового наповнення кримінально-правових норм інтересам демократичного суспільства, відновлення України від наслідків війни.

Література:

- Кривицький Ю. В. Правова реформа: теоретико-прикладні виміри актуалізації проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 37–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2018_3_9
- Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/08/25/rovnyj-tekst-kontseptsiyi-reformuvannya-kk-ukrayiny.pdf> (дата звернення 25.06.2024).
- Кривицький Ю. В. Правова трансформація як складова сучасного правового розвитку. *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 248–253. doi: 10.33663/2524-017X-2023-14-248-253
- Барановська Т. В. Розвиток кримінального законодавства України: аналіз проекту нового КК щодо протидії економічній злочинності. *Академічні візії*. 2023. Вип. 15. doi: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8174374>
- Баулін Ю., Тацій В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_2_4
- Стрельцов Є. Л. Реформа кримінального законодавства України: осінні роздуми. Херсон : Гельветика, 2019. 100 с.
- Тацій В. Я., Борисов В. І. Кримінальний кодекс України. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 17 : Кримінальне право / Редкол. : В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2017. С. 473–476.
- Кривицький Ю. В. Роль правової реформи в забезпеченні правового розвитку у воєнний і післявоєнний періоди. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 241–246. doi: 10.33663/2524-017X-2022-13-39
- Розовський Б. Кримінальному кодексу слід надати нагадування: «Багато розстріляних були по смертно реабілітовані!». *Голос України*. 1 квітня 2021. № 60 (7560). С. 6–7. URL: http://www.golos.com.ua/edition_archive/2021-04
- Текст проекту нового Кримінального кодексу України / Draft of the new Criminal Code of Ukraine. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення 25.06.2024).
- Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія. Київ : Юридична думка, 2008. 336 с.
- Панов М. Доктрина кримінального права України: значення для науки і практики кримінального законотворення та правозастосування. *Право України*. 2020. № 2. С. 11–36. doi: 10.33498/loou-2020-02-011
- Багіров С. Р. «Безнаслідкова необережність» у сучасних умовах реформування кримінального законодавства: проблеми та шляхи її розв'язання. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Т. 7. С. 3–13. doi: 10.18523/2617-2607.2021.7.3-13
- Кирбят'єв О. О. Напрями реформування вітчизняного кримінального законодавства у сфері кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів. *Приватне та публічне право*. 2020. № 4. С. 72–75. doi: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.4.15>
- Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 21–32. doi: <https://doi.org/10.33270/04202002.21>
- Топчій В. В., Жерж Л. А. Напрями реформування кримінального законодавства України у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2022. № 1. С. 191–199. doi: 10.18372/2307-9061.62.16500
- Тимофєєва Л. Ю. Реформи кримінального законодавства в період війни. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 1282–1288. doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-161>
- Назаренко Є. В. Державно-правова реформа – шлях до правового прогресу. *Державно-правова реформа в Україні* : матер. наук.-практ. конф. (Київ, лист. 1997 р.). Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. С. 87–91.
- Кравченко С. О. Державно-управлінські реформи: теоретико-методологічне обґрунтування та напрями впровадження : монографія. Київ : НАДУ, 2008. 296 с.
- Пархоменко Н. М. Парадигма правового регулювання в Україні: змістовно-інструментальні виміри : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2023. 320 с.
- Кашкаров О. О. Передумови реформування Кримінального кодексу України та створення законодавства про кримінальні проступки. *Форум права*. 2009. № 1. С. 236–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

Kryvytskyi Yu. Reform of criminal legislation of Ukraine: certain theoretical remarks

Summary. The article is devoted to the generalization, expansion and justification of scientific knowledge about the theoretical aspects of the nature of the reform of the criminal

legislation of Ukraine, taking into account the theory of legal reform. It has been established that the reform of criminal legislation (reform of legislation, law on criminal responsibility, reform of the Criminal Code) of Ukraine is a key, important component of criminal law reform as a sectoral type of legal reform (along with constitutional law, administrative law, civil law and others types of legal reforms). The reform of the national criminal law includes progressive changes in the legislation on criminal responsibility, significant transformations, innovations in the field of criminal law relations, taking into account the modern challenges and needs of a democratic society, war and post-war periods. The systemic, substantive and formal reasons and conceptual foundations of the reform of the domestic criminal legislation are analyzed, in particular, the understanding that criminal legal means are the most stringent tools of the state's response to illegal acts. From this it follows that criminal responsibility can be imposed only for those actions that cause harm (to a person, society and the state), for which civil law, administrative and disciplinary instruments, means of moral, corporate or political responsibility, etc. are insufficient. As the basic idea of the new codification of the criminal legislation of Ukraine, the distinction between the legal nature of crimes and misdemeanors and the refusal to understand misdemeanors as crimes of the least public danger are supported. Manifestations of the interaction

between the reform of the legislation on criminal responsibility and the doctrine of criminal law of Ukraine are characterized. It is substantiated that the significance of the doctrine of criminal law in the course of the transformation of the domestic criminal legislation is that its provisions have an ideological, institutional character, they fill the content of criminal law norms, legal constructions, terms and institutions of criminal law, determine their essence and purpose, and therefore play a fundamental role in the preparation and generalization of proposals for changes to criminal liability legislation. At the same time, doctrinal provisions should be in a relationship of coordination and logical consistency with criminal law norms and institutions. The features of the scientific support for the reform of domestic criminal legislation as a general principle, a component of technology and a factor in the effectiveness of progressive changes in criminal liability legislation, significant transformations, and innovations in the field of criminal-legal relations are revealed. After all, the implementation of criminal legislation reform requires high-quality scientific and methodological support and support, including the use of positive foreign experience.

Key words: criminal law; criminal legislation; criminal code; development of criminal law; doctrine of criminal law; reform; law reform; criminal law reform; reform of criminal legislation; reforming criminal legislation.